

Lönnrotin keräämät vatjalaiset itkut

Oleskellessaan Kattilan pappilassa kirkkoherra J. J. Groundstroemin vieraana joulukuussa 1844 Elias Lönnrot merkitsi muistiin vatjalaisia runoja. Kirjeessään ystävälleen K. V. Sirénille hän kertoo: »Eilen [5/17 XII] täällä panin kirjaan koko päivän lauluja vatjalaiseukolta, ja tämä on vielä huomispäiväksi luvannut minulle työtä, niin että vasta ylihuomenna voin jatkaa matkaani täältä Pietariin.»¹

Lönnrotin laulattama vatjalaisvaimo oli Anna Ivanovna, joka ansaitsee heimonsa viimeisen suuren runonlaulajan kiistattoman kunnianimen.² Väinö Salmisen laskelman mukaan Lönnrotin saaliina oli »30 runoa, jotka muodostavat 71 tiuhaan kirjoitettua palstaa (keskimäärin neljättäkymmentä säettä palstalla) sekä 6 itkuvirttä (8 sivua)». Runot Salminen julkaisi »Suomen Kansan Vanhojen Runojen» IV osassa s. 686—719. Mutta itkuvirret ovat toistaiseksi jääneet arkiston kätköön³ enkä tiedä tiedemiestemmeäkään niitä käyttäneen tutkimuksissaan.

Kun kuitenkin vatjalaisia itkuja tunnetaan ylen vähän, on aihetta saattaa julkisuuteen Lönnrotin keruutulokset. Samalla on mainittava, että unkarilaisen Antal Regulyn vatjalaisrunojen joukossa on muutamia itkuvirsiä, jotka kohdakkain joutuvat julkaistaviksi. Eräitä itkuja on V. Alava painattanut v. 1908 »Suomi»-kirjassa.

[29]

Ätäni walkeawaalaisene
Ätäni armani armaiseni
Kallien minun kasvattajaiseni
Wai en ollu lahsta laukojaisella
Tytär tyytyttäjäsälleni
Antapa syämen synnyttäjäni
kaottaa minua katonutta kallieni
kasvattajani
Elävättä älteni loikuttajani
Valkeisa päivisäni päivän toojani

Elteessä elämäsäni heltenä toojani
lahta laivoisani laukojaiseni
En lie lahsia laukojaiseni
Enko tytär tyytyttäjäseleni
Enneni elleh synnyttäjäni
Enneni elteessä pöuessa pitäjäni
Maammoni maksoisa makauttajani
Wet se suututtani sukjiajaiseni
Pahaguttelin sinun meeles parmailla
synnyttäjäni

¹ Suom. Kirj. Seuran kirjekok.

² VÄINÖ SALMINEN Suurin vatjalainen runolaulaja (Heimokansa 1944 s. 103—106.)

³ SKS: Lönnrotiana 117. — Lönnrotin käsiala on monin paikoin ollut vaikeata tulkita, hänen tekstissään on epäjohdonmukaisuuksia ja horjuvaisuutta, vatjaan kun hän ei ollut täysin perehtynyt. Oikaisuvedosta lukiessani olen saanut apua maist. Reino Peltotalta, jolle lausun kiitokseni.

Suurella uhkauellani usnuttajaiseni
 Emolla ylpeylläni ylettyjäiseni
 Eni uskonu unottajaiseni
 Enkäi teätänu lahsta toojani
 kjysyti kjylää mennä kjylvettjäjäni
 Satseti toi see taloo tasattajani
 Söeseni valkee enneni waalettu
 armaani enneni auotukkainen
 Yhjesä maaksosa makanu enneni
 maahso tootu
 Yhesä pöuesä vagaellut enneni
 ootatukkanen
 Aigasko tulla ennen tuoma tootu
 Vai kuulu kummija enneni kuvattu
 imeitäni enneni ilma tooukkaini
 Mit kummat kummitteli kultaneni
 kuvajaisena enneni kuvatukkainen
 mit imet imehtela ilma toojani
 enneni ilmatuoukkainen
 Wet en ollut lahsa laukojaisellani
 enneni lauotukkainen
 Wet se en ollut tytär tyytyttäjaiselläni
 enneni tyytytetty
 Wet se suututtani sukjajajaisen meelen
 enneni meelitetty
 Pahowottelin parmastoojani meelen
 ennen parmahakkoinen
 Suurella uhkeullani e[nneni]
 uinatettu.
 Wiljo veljeni enneni wieretetty
 kaluoni enneni kaunotukkainen
 aigasko tulla e[nneni] tuumi-
 tuokkainen
 Waa et kuulu kummajani — — —
 Mis et ksceltäny enneni synnytetty
 Mis et estäny enneni evenikkoineni
 sellä meelestäni e[nneni]
 meelettykäineni
 Kui kasvan enneni kannilakkaiset
 Ylenin enneni yletykkäineni
 kui upottotelin enneni ewenikkoiset
 upottelin umpikyyneliin enneni
 kjylvetellyt
 Mis ellä kjeeltänyt enneni synnytettyt
 Ellä estänyt enneni ewerikkoiset
 ka näiltä päiviltä e[nneni]
 kannetukkaiset

lahsa meelessäni enneni
 laukotukkainei
 Ep le eletty enneni ewenikkoineni
 Nodralla ennelläni enneni nasatettu
 Oikalla enelläni e[nneni] oottatukaiset
 Enneni elle synnyttjäjäni
 Enneni elteesä pouessä pitjäjäni
 Wet se en ollu lahsa laukojaisellani
 Enk' ollut tytär tyytyttäjaiselläni
 Jkasa minu ilmatoojani
 Waskella minu waaliaiseni
 Opealla minu otsittajaiseni
 Waile waskessa waraa minu
 waaliaisellani
 Opeassa turva minu tuumitoojasellani
 Et uskonu minu uinottajani
 talvipäivät minu tasotoojalleni
 Kjylmäpäivät minu kjylvettjäjäiselläni
 Not menemä poukulle polwi toojani,
 Kylmäpäiväle kylvettjäjäiseni
 Sis no johtuma meelee meelyttjäjäni,
 tytärtä tyytyttjäjäiseni
 lassa johtuma meelee laukojajaiseni
 Kuin menemä poukulle polvitoojani
 Walkeilla valkeita waaliaiseni
 Sis no johtuma meelee meelettyjäjäiseni
 Joka jalka astumalla armaiseni
 Ristemä ristittjäjäiseni ristiweessä
 wottaja wottajajaiseni
 Kasvoweessä kantaja kantajajaiseni
 Aigako tulla tuumitoojani
 Wai et kuulu kummajani kuvajajaiseni
 Mit kummat kummatteli minu
 kuvajajaiseni
 Imet imesteli ilmatoojaseni
 Vai en ollut lahsa laukojaisellani
 tytär tyytyttjäjäisellä tyytyttjäjäiseni
 Ep usko minu uinottaja uinottajajaiseni
 Päivät minun päiwälle toja
 Kuurona kujalla kumma aiko
 kuvajajaiseni
 Aikoani akkunalla armottomalla
 armiaseni
 lahta laivoissani (hiukset) laukojajaiseni
 irta wassassani ilma toojani
 Jo onni kuuroni kujalla kumma aika
 olla kuvajajaiseni

Aikoani akkunalla armottomalla armiaiseni	Evätkä ilopäivä e [] ilmatooukkaiset
Miss että kseeltänyt synnyttäjäiseni	Mile tulevat katopäivät e. []
Miss että estänyt eltenä synnyttäjäiseni	kannetukkaiset
ullu meelessäni meelyttäjäni	Itkupäivät e [] ilmatoukkaiset
lahsomeelessani laukojaiseni	lahkoamise päivät e. lauotukkaaset
Enn uskonut uinottajaiseni	Evät le laivossani lahtopäivät e. päivä
Jo oni kuuroni k [] k []	toout enessäni le yvä elämä e.
aikoani a [] a [] a []	evenikkoiset
Wiimeiset päivät päiväle synnyttäjäni	Kjysyttelen kjyläkäyvä e.
lahta laivoisani laukojaiseni	kjyylvetettykäiset
irta ivussanani ilmatoojani	Satsite toisee taloo e. tasatoout
Annap sinu syämes synnyttäjäni	Kjyynelillä kjylää mennä e.
Mitäpä laulatta enneni lauotukkaiset	kylvetelkykäiset
Iloatta enneni ilmatoukkaiset	Satsite toisee talo e. tasatoout
Evät oo lailupäivät enneni päivä	jomate enneni ilmatooit
toout	Epa le lahtavalta e. waalitukkaiset
	Epko le yvä elämä e. ewenikkoiset

[30]

morsiata kui väljä wiiää ja päätä keritä ehittäjän kanssa morsian itki

Kuhe ehität enneni evenikkainen — kuhe laatitat enneni laaotukkainen — laka ehittät e. e. — manalaan e. mahsa tootu — ehittelet e. e. — pahoile päivile e. päivätootu — Kjynelillä e. kylvetetty — aluvesillä e. auotukk. — paha lie mielyttä e. mielytelty woeras mielittäjäinen — Kurja lie kjäwwä wöera käriä kjättä mööen — Kurja lie mielyttää wöeras mielyttäinen — ennes tuntema e. toomitootu — sit lie paha mielyttää r. m. e. mielitelty — noise menemään uhkeasti e. uinotettu — sis tehä ullusti e. uinotettu — kuna wiljalta söimma e. kjääritelly — sis tehä tuhmasti e. tuoma tootu — kui kasvatti kantajani e. kannettukainen — Yletteli emä ylettäjäni e. yletelty — Sis en mä kuulu kurjia sanoja e. kuvallukkainen — pahoja sanoja e. parmaukainen —

(alkapi emällese) emäni elle synnyttäjäni — enneni elteni loikuttajani — maaḿoni mahsossa makauttajani — anna'pa sinu syämes synnyttäjäni — wajelti waskeja (sormuksia) valkija waalikkainen — wai too waskessa waras waaliaiseni — wai too rukasa turvas tuumitoojani — otit wajeltalit minu waskeja waal. — Et tule (tue) waskessa waraa waal — etko rukasa turvaa tuum. — wet se on ollu lahsa laukojaisellani — Enk ollut tytär tyytyttäiselläni — wai en käny kättäs myöten kääriäiseni — wai en mennyt mieltäs myöten meelyttäjäiseni — wai teät tähtitoojani — ajattelet armiaiseni — Et ole waskesa waraa waaliaiselleni — etko rukasa turvā tuumitoojallani — Enneni elle synnyttäjä — la vet pannu parmastoojani — wai et ollut valkia waal. — padja paigalla (paarikka) parmastoojani — olen uskonu uinottajani, olen arvanu armiani — kun on teätanu tähtitoojani — Syntyi synnyttäjäni.

[31]

Tyttärlapsele — parjo parmaikkoseni — walkea waalitukkaiseni — armas auotukkaiseni — Noisekka noseteltuni — wasiekkä wasitelluikkoseni — teän tähtitooukkaiseni — Et to auassa apia auotukkaiseni — Etk too liiwasta lisoa linnatooukk. — Enne ihastuu ilmatootuni — kui kasvap kannetukkaiseni — ylenep yletettyäni — lience orja mile ootetussani — lee vara mile waalitussani — tuli turva tuonela tuomitooussani — manalaa wara waalitustani — Wet i teän tähtitootuni — Ep' le liivassa lisoa linnatootuni — Epk on auassa apia — ihastusen ilmatootuni — ettäp kasvap kannetukk — Ylenep yvä yletellykkäiseni — Marja tooja maale tootuni — räte uhtoja minu uinotettuni — pouku wiruttaja wiisitettuni — eni usko vanotellukaiseni — sen i teän tähtitoot — ettep auassa a. — — Noisekka minu osatellukaiseni — enne kallassa kukitsa kuvatukkaiseni — elkossa e — läh'ä elletootuni. — Vet i teän tähtitooukkaiseni — ettep oo auassa — —

[32]

Mehhele kui koolep. Stepan walkea naise vaalittu — armaani naise auottu — noisekka naise nosatettu, wasiekkä naise wasitettu — kui waata walkea naise vaalittu — yvätavollinen naise tasatooukk, armas warvollinen naise auottu — annakka kjäpästä (hauasta) kättä naise kääritty — kui et woi noissa n. nosatellukainen. — Mie wötan liivaa sörmä tsirkoskelen — käsi wöta aua arvottelen — nosan paajan paajan (paasi) nojalle n. parm. — aua seljälle n. a. — Sen i teän n. tähtit — arvaan n. auottu — etp tue liivassa — — la olesit ilmala naise ilmatooukk. — Alla päivä naise päivät. — Sen i teätäisin n. tähti — Arwaisin n. auot. — Etwät ole omani lahset n. lauot. — Et owat kylätset naise kylvetellykäine — Kunni woimä n. woteltukkainen — liikkui n. linnat. — käsiäni tschässiä n. käär. sörmäni liikuttaa n. linnat. — Se lep orjassi n. ootet — Se lep warasse n. waalit. — Kylä lahset loikutella n. loikulluk — Kylä oposet oottaa n. ootetull. — Eni usgo n. uinot. eni ajattele n. auot. — Et olet katonut n. kannet. — nyt olkaa suuret armot n. sukel. — Emot armot elteessä loojassa n. even. —

[33]

Emälle kui kuolee. Enneni elle synnyttjäni — Enneni elteni löukuttajani — Maammmoni makeisa mahsoisa makauttajani — Suusta soottjäni m. sukiajaiseni — makealla palalla maalta ottajani maale toojani — noisekka minun nösettajani — Wasiekkä minu wasiettjäni — Annakka suuret armot sukiaj. — kuni olet lavosella m. laukojani — alla päivä päivätoojani — Nyt pajatakka parmalla synnyttjäni — lausukka laukojaiseni — kun noisen elämään elteni synnytt. — pahoja päiviä päiwille löukuttajani — hoono elämä elt. synnytt. — onea minu östettajais — kjäästiä m. kjääriäis. — Wet sä palvalit m. parmastooj. — suurta looja m. sukijajais. — Wotta minu wöttajaiseni — ulkkumassa m. uinuttajais. — kulkemassa m. kuvajaisettajani — Wet sä palvelit m. parmastooj. — Suurta looja m. s. — Wötta minu wöttajaisuttani — paraalla aigalla m. parmast. — ilosalla aigalla m. ilmatoojani — Kakui woisit liikkua m. linnutooj. — kjäsiäni tsäsiäd kjääriäiseni — hoti toit parwoja minu par-

mastooj — ulkaa m. uinottajani — Jätit minun yhen ylitse kyyneleille — pahoile päevile m. päivät. — hoonole elämäle m. elteni synnytt. — orjattoman m. oikkalinnukkaiseni —

[34]

Sotamieheksi kui wiia wellele. Wiljo welyveni enneni weeritylläk. Kallis kaluoni e. kannet. Wet se syntysit e. synnyt. — Onnettomalla päiwällä e. päiwätoouk. Tjästetomalla (olycklig) aigalla e. auotukk (armatukk.) — Wet olivat kaivot kuivaneet e. kuvatelluk. — Lähteet läpähtyneet e. lämmitellyk. — Kylvettelet kyyneleillä e. kylvet. — Antelit aluvesillä e. armatukk. — Sillä joutusit e. evenikk. — kasvaet e. kannetuk. Ylenit e. yletellyk. — wet se löi suuri looja e. suke'ullukk. — Neelle päivile e. päivät. — Sotameehessi enneni sormitsjarkottu. — Waino waatteella e. waalitukk. — menet e. meelytelluk. — ulkkumaa e. uinotelluk. — kulkemaa e. kuwatell. — Wõeraile maale e. maalet. — Wõeraile wesile e. weerätetty. — päänä kulkemaan kuloini e. kuv. — Ivusset weeremään e. weerätelluk. — Maale ristimaettomale e. maalet. paigale papittomalle e. parmat. — Hoti noiset menem. e. meelitelluk. — Ulkkumaa e. uinotel. — Wõeraile maile e. m. — Wõeraile kallaile e. kannet — menet rihä e. linnut. — Elä ole uhkea e. uinol. Sit ep eittyä e. ewen. — Ep. iomata e. ilmootou. — Sis anttas pala parale e. parm. — Sis ep päältä pikarilta e. piiletukk. — Etp kaarta kannikalta e. kannet. — Kui leenet laaska e. lauotukk. — meelevä e. meeletett. — Sitä saap suuri looja e. sugettu — kultane kuningas e. kuva tuk. — I ma jumalat e. maale toouk. — Sisi leenet õnneva e. etsitell. — tsjäästivä e. kjäärit — hoti menet sotaa e. sormitsjirkot — Wainoo walkeaa e. waalitukk. — Elä ole uhkea e. uinot — Elä kova tarkkani e. tasatoouk — Sitä sis suop suuri looja e. sugettu — Piä meesä e. meelit — Parässa paraas e. parm. — ellehtä eläjäs e. even. — Sis ep äitä suuri looja e. sug. — Ep ko ylkää yvä Jla e.ylätell. — Wet se karjotti suuri looja e. sug. — syntyssä e. synnytell. Synnytti ka näille päivile e. päivät — Sota sōvelle e. sormitsjirkottu — Waino walkeille e. waal. — Wet sie suuttellet suure looja e. suetell. — pahogoittelit paralooja meele e. parm. — Suurella uhkeuellas e. uinotell. — Emolla ylpeyellas e. ylen. — Sillä suuttelti suure löja — Pahogoittelit etc. — Sillä kirjosteli ne päivät e. päivät — pahabat muita e. parm. — kuultäk enn. kuvat — Kui mie pajatan e. parm — Lausumma e. lauotukk. — Ele unohta e. uinotell. — Suurta loojan e. sukeulluk — parasta paraas e. parmaikkoine — ellehtä eläjäs e. ar. — kui sie paras unohtat e. parm. — Niin suudup suuri looja e. sug. — pahanep paras Jla e parm. — Siis ei leene õnneas e. õsit — Epko le tsjäästiä e. kjääritell. — Niin suutup s. looja. — paha meele too (tulee) emolle loojale e. ew. — kui leenet uhkea e. uin. — Meelettämänä e. meel — kui leenet laaskava e. lauot. — tasane tavolline e. tasatoouk. — Sil leenet õnneva e. ets — tsäästevä e. kjäär. — Kuultaka e. kuv. — Kui pajatan e. parmat. — kui lausun — Elteelä sanoila e. sormin tsjirk — laaskavilla sanoilla e. lauot. — Wet i teän e. tähti toouk. — arvaan e. auot. — Jos on oono elämä e. ev. — paha mõisa e parm. — Weelä tunneņa e. tuumatoouk — i teäņa e. tähtitoouk. — paraa looja prasdніка e. parm. — Siittä tunnema e.t. — Siittä teämä e. täht. — et on meil yvä elämä e. yletellyk — etpä ihastu e. ilma toouk — sotameehes

e. meel. — Wainowaatteile e. waal. — Wet sinu suuvitteli suuri looja e. sugetell. — syntyisä e. synnytell. — enne pōwwele e. pōwwitoouk. — enne mahsoi e. maale toouk — kui les teätanu enne tähtitoot., kui oless arwanu armiaisen e. auot. — Oles weeny elävällä wetee e. ween — kantanu kaivoo kapalossa e. kaĩ. — pannu elävältä tsjäappää e kjäär. — Ei oles kaswatellu e. katt. — Ep oles yletelly e. ylet. — ka neile päivile e. päiv. — kulkemaa e. kuv. — ulkkumaa e. uinotell. — woeraile maile e. maaletouk. — wōeraile wesile e. r. — yli merie enn. meel. — Yli laukaien e, lauot. — meet maale ristimätt. — paig. papitt. — Eni teä e. tähtit. — kui na sinu maimema e. maale tootu. — Noinko kutsuma e. kuv. — koolussi e. kooritutuk. — katonussa e kannet. — Weeretä linnuka weesti e. weeret. — anna anega teäda e. auot. — Mie teän maimia e. maalet. — Kui olet katonut e. kann. — Upponut e. uinotell. — Kui leene sota sorkennu e. sorm. — waino wajotellu e. waalet. — Sortanut sota oposet e. ootet. — wajottanu wainoruunat — sillä en teä e. tähtit. — sitä päivä e. päivät. — sitä tuntia e. tuumito — maamank elävssä wai katonusse e. k. — weeko tuuli terveyttä e teeletoot. — ahavakko armautta e. auot. — yli wesie weeretellukaisele — yli madje e. maalet. — Eni teä e tähtit — kui päi pajatan e parm. — kui päi lausun lauot — syämeni sysin pollepi e. synn. — pōueni laiga (lieska) lämpiä e. läĩ. — Eip mene meelessäni e. weelit — syänöönä e. synnyt.

	<i>Ehteet</i>	<i>ep ole</i>
rätet		ei mitäik
kaputat	kjenkjä paglat	pallo
sukat	fotbeklädnader den	wähä
rivat	ena under den andra	aiwo pallo
rukka	yttre pryddlig kjortel	ohto, <i>дoвольнo</i>
pölvilina	» förkläde	yli liiga, öfverflödigt
kaatterit	» hänger vid sidan	sitä teeää, strax
tsjäsärätet	» öfver pölviliina	ei voi teädoa, kanhända
bokkarätte	» vid sidan öfver do	nyt kiireest, nu
myyetsi	» undre bröstbeklädnad	tääl, här
risikko	» yttre do	aina
warga, suurwarga risikkopää		kusa, hvar
kjiluwarga, öfver suurwarga		seäla
elmet		kus, hvarifrån
körvarengat		seält, derifrån
päästäs	» mössa hos gifta	teälta
päässiet	» do huvudbekl. hos ogifta	aigä, länge
ihaperät	hufvudbekl. hos nuorikot	kaugan <i>далеко</i>
paikkasääret	hos gifta på dukar,	mis-ki, hvarföre
körvataguset	hufvudbeklädn.	ilma, gratis
tsjellypölviliina	förkläde med klingeltyg	tyhja warte, förgäfves
paigas	duk	weelä
pääpyhie	hufvudbeklädn.	oomen

solkkarättet	} förkläden, det sista hvardags.	tänänna
suurpöwiliin		egle
kjeskjymekko do		ennegle
linoliina		kolman pään, öfvermorg.
ladjawö	breedt bälte	tänne
kjirjavawö – yttre		waraa, früh
puuta, Bälte af tenn		iljä, spät
ihasuut, af perlor		jo, schon
		sagei, ofta
miä lugen		tagase, tillbaka
sie luget		ei kuonit, aldrig
tämä lugep		(<i>tue st. tule</i>)
möö lugem		
töö lugeta		
nämä lugevat		von
—		Anna Ivanowna
miä lugjin		aus <i>Rudja</i> in Kattila.
sie lugjit		
tämä lugji		
möö lugjima		
töö lugjita		
nämä lugjiva		
—		
miä olen lukenu		
tämä on lukenu		
—		

SULO HALTSONEN

Les lamentations votes relevées par Lönnrot

Lorsque, au mois de décembre de l'année 1844, Elias Lönnrot se trouvait au presbytère de Kattila comme l'invité du doyen J. J. Groundstroem, il releva et nota des poésies votes. La femme vote dont Lönnrot écoute les chants était Anna Ivanovna, qui mérite sans discussion le titre de dernier grand chanteur de poésies de son peuple. Selon une évaluation de Väinö Salminen, Lönnrot releva »30 poésies, qui forment 71 colonnes d'une écriture serrée (en moyenne quarante vers par colonne) et 6 chants de lamentation (8 pages).» Salminen publia les poésies dans le tome IV, p. 686—719, de la collection des anciennes poésies du peuple finlandais (Suomen Kansan Vanhat

Runot). Mais les lamentations sont restées jusqu'à ce jour cachées dans les archives et les chercheurs ne les ont pas employées dans leurs travaux.

Comme, toutefois, on ne connaît que très peu de plaintes votes, les plaintes votes relevées par Lönnrot sont aussi publiées maintenant. Il y a également lieu de mentionner ici que, parmi les poésies votes relevées par le chercheur hongrois Antal Reguly, il se trouve également quelques plaintes, qui attendent elles aussi encore leur publication. V. Alava a publié quelques plaintes votes dans le »Suomi» en 1908.

SULO HALTSONEN